Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (teine koda)

8. mai 2025 *

Eelotsusetaotlus – Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Direktiiv (EL) 2016/1919 – Tasuta õigusabi – Direktiiv 2013/48/EL – Õigus kaitsjale kriminaalmenetluses – Haavatavate isikute menetluslikud tagatised – Nende isikute haavatavuse kindlakstegemine – Õigusliku eelduse puudumine – Vahetu õigusmõju – Kahtlustatava ülekuulamine kaitsja juuresolekul – Menetlusõigusi rikkudes saadud tõendite lubatavus

Kohtuasjas C-530/23 [Barało] [i]

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Sąd Rejonowy we Włocławku (Włocławeki rajoonikohus, Poola) 17. augusti 2023. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 17. augustil 2023, kriminaalmenetluses järgmise isiku suhtes:

**K. P.,**

menetluses osales:

**Prokurator Rejonowy we Włocławku,**

EUROOPA KOHUS (teine koda),

koosseisus: koja president K. Jürimäe (ettekandja), Euroopa Kohtu president K. Lenaerts teise koja presidendi ülesannetes, kohtunikud M. Gavalec, Z. Csehi ja F. Schalin,

kohtujurist: T. Ćapeta,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades kirjalikku menetlust,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

– Prokurator Rejonowy we Włocławku, esindaja: T. Rutkowska-Szmydyńska,

– Poola valitsus, esindaja: B. Majczyna,

– Tšehhi valitsus, esindajad: M. Smolek, T. Suchá ja J. Vláčil,

* Kohtumenetluse keel: poola.

[i] Kohtuasjal on väljamõeldud nimi. See ei vasta ühegi menetlusosalise tegelikule nimele.

– Euroopa Komisjon, esindajad: J. Hottiaux ja M. Wasmeier,

olles 14. novembri 2024. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

**kohtuotsuse**

1 Eelotsusetaotlus käsitleb seda, kuidas tõlgendada:

– ELL artikli 6 lõikeid 1–3 ja artikli 19 lõike 1 teist lõiku;

– Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikleid 4 ja 47;

– Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. oktoobri 2016. aasta direktiivi (EL) 2016/1919, milles käsitletakse tasuta õigusabi andmist kahtlustatavatele ja süüdistatavatele kriminaalmenetluses ning isikutele, kelle üleandmist taotletakse Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses (ELT 2016, L 297, lk 1), artikli 1 lõiget 2, artikli 2 lõike 1 punkti b, artikli 4 lõiget 5 ning artikleid 8 ja 9;

– Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2013. aasta direktiivi 2013/48/EL, mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teavitada vabaduse võtmisest kolmandat isikut ja suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega (ELT 2013, L 294, lk 1), artikli 3 lõike 2 punkte a–c ning lõike 3 punkte a ja b;

– komisjoni 27. novembri 2013. aasta soovituse (2013/C 378/02) kriminaalmenetluses kahtlustatavate või süüdistatavate haavatavate isikute menetluslike tagatiste kohta (ELT 2013, C 378, lk 8; edaspidi „komisjoni soovitus“) punkte 6, 7, 11 ja 13 ning

– liidu õiguse esimuse, tõhususe ja vahetu õigusmõju põhimõtteid.

2 Taotlus on esitatud kriminaalmenetluses, mida alustati K. P. suhtes esiteks seoses narkootiliste ja psühhotroopsete ainete valdamisega ning teiseks sõiduki juhtimisega narkootiliste ainete mõju all.

## Õiguslik raamistik

### *Rahvusvaheline õigus*

3 20. detsembril 2012 ÜRO Peaassamblee resolutsiooniga 67/187 vastu võetud ÜRO põhimõtete ja suuniste (õigusabi kättesaadavuse kohta kriminaalõigussüsteemis) punktid 23 ja 32 on sõnastatud järgmiselt:

„23. Politsei, prokuröride ja kohtunike ülesanne on tagada, et menetluses osalevatele isikutele, kes ei saa endale advokaati lubada ja/või kes on haavatavad, antakse õigusabi.

[…]

32. Tuleb võtta erimeetmeid, et tagada õigusabi tegelik kättesaadavus naistele, lastele ja erivajadustega rühmadele, eelkõige, kuid mitte ainult, vaimuhaigetele [ja] uimastikasutajatele […]. Selliste meetmete puhul tuleb arvesse võtta nende rühmade erivajadusi ning need peavad olema kohandatud soole ja vanusele."

## *Liidu õigus*

*Direktiiv 2013/48*

4 Direktiivi 2013/48 põhjendustes 50 ja 51 on märgitud:

„(50) Liikmesriigid peaksid tagama, et kahtlustatava või süüdistatava isiku antud ütluste või selliste tõendite hindamisel, mille saamisel rikuti tema õigust kaitsjale, või juhtudel, kui sellest õigusest erandi tegemine oli käesoleva direktiivi kohaselt lubatud, austatakse kaitseõigusi ja menetluse õiglust; sellega seoses tuleks arvesse võtta Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikat, mille kohaselt on kaitse õigusi põhimõtteliselt pöördumatult rikutud, kui ilma kaitsja kasutamiseta politseiülekuulamise ajal antud inkrimineerivaid ütlusi kasutatakse süüdimõistmiseks. See ei tohiks piirata ütluste kasutamist muul siseriikliku õigusega lubatud eesmärgil, näiteks selleks, et teha kiireloomulisi uurimistoiminguid, et hoida ära muude kuritegude toimepanemist või tõsiseid negatiivseid tagajärgi teistele isikutele, või seoses kiireloomulise vajadusega vältida märkimisväärse kahju tekitamist kriminaalmenetlusele, kui kaitsja kasutamine või uurimisega viivitamine kahjustaks pöördumatult raske kuriteo käimasolevat uurimist. Samuti ei tohiks see piirata tõendite lubatavust puudutavate siseriiklike eeskirjade või süsteemide kohaldamist ega takistada liikmesriikidel kasutamast süsteemi, kus kõik olemasolevad tõendid võidakse saada kohtus või kohtuniku ees enne selliste tõendite lubatavuse eraldi või eelnevat hindamist.

(51) Õiglase kohtumõistmise aluseks on kohustus hoolitseda kahtlustatavate või süüdistatavate isikute eest, kes on potentsiaalselt ebasoodsas olukorras. Seetõttu peaksid prokuratuur, õiguskaitseasutused ja õigusasutused hõlbustama selliste isikute käesolevas direktiivis sätestatud õiguste tõhusat kasutamist, näiteks võttes arvesse võimalikku haavatavust, mis mõjutab nende võimet kasutada õigust kaitsjale, ja lasta vabaduse võtmisest teavitada kolmandat isikut, ning võttes asjakohaseid meetmeid kõnealuste õiguste tagamiseks."

5 Direktiivi artikkel 2 „Reguleerimisala" sätestab lõikes 1:

„Käesolevat direktiivi kohaldatakse kriminaalmenetluses kahtlustatava või süüdistatava isiku suhtes alates sellest ajast, kui liikmesriigi pädevad asutused on sellele isikule ametliku teate saatmisega või muul moel teatavaks teinud, et teda kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanemises, olenemata sellest, kas talt on võetud vabadus. Direktiivi kohaldatakse kuni menetluse lõpetamiseni, mille all mõistetakse selle küsimuse lõplikku otsustamist, kas kahtlustatav või süüdistatav isik on süüteo toime pannud, sealhulgas asjakohasel juhul süüdimõistmist ja edasikaebuse lahendamist."

6 Direktiivi artikkel 3 „Õigus kaitsjale kriminaalmenetluses" on sõnastatud järgmiselt:

„1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustataval ja süüdistataval isikul on õigus kasutada kaitsjat nii pika aja jooksul ja sellisel viisil, mis annab asjaomasele isikule võimaluse kasutada oma kaitseõigust otstarbekalt ja tõhusalt.

2. Kahtlustatavale või süüdistatavale isikule antakse põhjendamatu viivituseta võimalus kasutada kaitsjat. Igal juhul saab kahtlustatav või süüdistatav isik võimaluse kasutada kaitsjat alates järgmisest hetkest, olenevalt sellest, milline neist on varaseim:

a) enne nende küsitlemist politseis või muus õiguskaitse- või õigusasutuses;

b) siis, kui uurimis- või muud pädevad asutused teostavad uurimis- või muid tõendite kogumise toiminguid kooskõlas lõike 3 punktiga c;

c) põhjendamatu viivituseta pärast vabaduse võtmise hetke;

d) aegsasti enne seda, kui kahtlustatav või süüdistatav isik, kes on saanud kutse ilmuda kriminaalasjades pädeva kohtu ette, ilmub selle kohtu ette.

3. Õigus kaitsjale hõlmab järgmist:

a) liikmesriigid tagavad, et kahtlustataval või süüdistataval isikul on õigus suhelda ja kohtuda privaatselt teda esindava kaitsjaga, sealhulgas enne küsitlemist politseis või muus õiguskaitse- või õigusasutuses;

b) liikmesriigid tagavad, et kahtlustataval või süüdistataval isikul on õigus sellele, et tema kaitsja viibib küsitlemise juures ja osaleb selles tõhusalt. Selline osalemine toimub kooskõlas siseriiklikus õiguses sätestatud menetlustega, tingimusel et need menetlused ei piira võimalust kasutada tõhusalt ja sisuliselt asjaomast õigust. Kui kaitsja osaleb küsitlemisel, jäädvustatakse sellise osalemise toimumine, kasutades asjaomase liikmesriigi õiguse kohast jäädvustamiskorda;

[…]“.

7 Direktiivi artiklis 12 „Õiguskaitsevahendid“ on ette nähtud:

„1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustataval või süüdistataval isikul oleks kriminaalmenetluses ja isikul, kelle üleandmist taotletakse, oleks Euroopa vahistamismäärusega seotud menetlustes tõhus siseriiklikus õiguses sätestatud õiguskaitsevahend, kui rikutakse nende käesolevast direktiivist tulenevaid õigusi.

2. Ilma et see piiraks tõendite lubatavust käsitlevate siseriiklike eeskirjade ja süsteemide kohaldamist, tagavad liikmesriigid, et kriminaalmenetluse raames kahtlustatava või süüdistatava isiku antud selliste ütluste või tõendite hindamisel, mille saamisel rikuti tema õigust kaitsjale, või juhtudel, kui sellest õigusest erandi tegemine oli lubatud vastavalt artikli 3 lõikele 6, austatakse kaitseõigust ja menetluse õiglust.“

8 Direktiivi 2013/48 artikkel 13 sätestab:

„Liikmesriigid tagavad, et käesoleva direktiivi kohaldamisel võetakse arvesse haavatavate kahtlustatavate ja haavatavate süüdistatavate isikute erivajadusi.“

*Direktiiv 2016/1919*

9 Direktiivi 2016/1919 põhjendustes 1, 3, 4, 6, 17, 19, 23 ja 24 on märgitud:

„(1) Käesoleva direktiivi eesmärk on tagada tõhusalt õigus kaitsjale, nagu on sätestatud [direktiivis 2013/48], tehes kahtlustatavatele ja süüdistatavatele kriminaalmenetlustes […] kättesaadavaks liikmesriikide rahastatava kaitsja abi.

[…]

(3) [Harta] artikli 47 kolmandas lõigus […] on sätestatud õigus saada kriminaalmenetluses tasuta õigusabi kooskõlas [selles sättes] osutatud tingimustega. […]

(4) [Euroopa Liidu] Nõukogu võttis 30. novembril 2009 vastu resolutsiooni teekaardi kohta, mille eesmärk on tugevdada kahtlustatavate või süüdistatavate isikute menetlusõigusi kriminaalmenetluses [(ELT 2009, C 295, lk 1)] (edaspidi „teekaart“). Järkjärgulise lähenemisviisi kohaselt nõutakse teekaardis meetmete võtmist, mis käsitlevad õigust kirjalikule ja suulisele tõlkele (meede A), õigust teabele õiguste ja süüdistuse kohta (meede B), õigust õigusnõustamisele ja tasuta õigusabile (meede C), õigust suhelda sugulaste, tööandjate ja konsulaarasutustega (meede D) ning kaitsemeetmeid selliste kahtlustatavate või süüdistatavate jaoks, kes kuuluvad haavatavate isikute kategooriasse (meede E).

[…]

(6) Teekaardi kohaselt on tänaseks juba vastu võetud viis õigusakti kriminaalmenetluses kohaldatavate menetlusõiguste kohta: Euroopa Parlamendi ja nõukogu [20. oktoobri 2010. aasta direktiiv 2010/64/EL õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses (ELT 2010, L 280, lk 1), 22. mai 2012. aasta direktiiv 2012/13/EL, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet (ELT 2012, L 142, lk 1), direktiiv 2013/48, 9. märtsi 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/343, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul (ELT 2016, L 65, lk 1), ning 11. mai 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/800, mis käsitleb kriminaalmenetluses kahtlustatavate või süüdistatavate laste menetluslikke tagatisi (ELT 2016, L 132, lk 1)].

[…]

(17) [Roomas 4. novembril 1950 allkirjastatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „konventsioon“)] artikli 6 lõike 3 punkti c kohaselt on kahtlustatavatel ja süüdistatavatel, kellel puuduvad piisavad vahendid kaitsjale õigusabi eest tasumiseks, õigus saada tasuta õigusabi juhul, kui õigusemõistmise huvid seda nõuavad. See miinimumeeskiri võimaldab liikmesriikidel kohaldada taotleja vahendite või taotluse põhjendatuse kontrolli või mõlemat. Nende kontrollide kohaldamine ei tohiks piirata selliseid õigusi või menetluslikke tagatisi, mis on tagatud harta ja [konventsiooniga], nagu seda on tõlgendanud Euroopa Kohus ja Euroopa Inimõiguste Kohus, ega kehtestada nende suhtes erandeid.

(18) Liikmesriigid peaksid sätestama tasuta õigusabi andmise praktilise korra. Sellega võidakse kindlaks määrata, et tasuta õigusabi antakse kahtlustatava, süüdistatava või isiku, kelle üleandmist taotletakse, taotluse korral. Arvestades eelkõige haavatavate isikute erivajadusi, ei peaks selline taotlus siiski olema tasuta õigusabi andmise oluliseks tingimuseks.

(19) Pädevad asutused peaksid andma tasuta õigusabi põhjendamatu viivituseta ja hiljemalt enne küsitlemist politsei, muu õiguskaitseasutuse või kohtuasutuse poolt, või enne käesolevas direktiivis osutatud konkreetseid uurimis- või tõendite kogumise toiminguid. Kui pädevad asutused seda teha ei suuda, peaksid nad enne sellist küsitlemist või uurimis- või tõendite kogumise toiminguid andma vähemalt erakorralist või esialgset õigusabi.

[…]

(23) Liikmesriigid peaksid käesoleva direktiivi rakendamisel austama hartas ja konventsioonis sätestatud tasuta õigusabi saamise põhiõigust. Seejuures peaksid liikmesriigid järgima ÜRO põhimõtteid ja suuniseid juurdepääsu kohta tasuta õigusabile kriminaalõiguse süsteemides.

(24) Ilma et see piiraks liikmesriigi õigust, mille kohaselt kaitsja kohalolek on kohustuslik, tuleks pädeval asutusel põhjendamatu viivituseta teha otsus tasuta õigusabi andmise kohta. Pädev asutus peaks olema sõltumatu asutus, kes on pädev tegema tasuta õigusabi puudutavaid otsuseid, või kohus, sh kohtunik ainuisikuliselt. Kiireloomulistes olukordades peaks siiski olema võimalik ka politsei ja prokuratuuri ajutine sekkumine, kui see on tasuta õigusabi õigeaegseks andmiseks vajalik.“

10 Direktiivi artiklis 1 „Reguleerimisese“ on sätestatud:

„1. Käesolevas direktiivis sätestatakse ühised miinimumeeskirjad, milles käsitletakse õigust saada tasuta õigusabi:

a) kriminaalmenetluse raames kahtlustatavate ja süüdistatavate puhul ning

[…]

2. Käesolev direktiiv täiendab direktiivi [2013/48] ja direktiivi [2016/800]. Ühtki käesoleva direktiivi sätet ei tõlgendata nende direktiividega ette nähtud õiguste piiramisena.“

11 Direktiivi 2016/1919 artikli 2 „Kohaldamisala“ lõigetes 1 ja 2 on ette nähtud:

„1. Käesolevat direktiivi kohaldatakse kriminaalmenetluse raames kahtlustatavate ja süüdistatavate suhtes, kellel on direktiivi [2013/48] kohaselt õigus kaitsjale ja:

a) kellelt on võetud vabadus;

b) kes peavad liidu või liikmesriigi õiguse kohaselt kaitsjat kasutama või

c) kes peavad olema või võivad olla uurimis- või tõendite kogumise toimingute juures, mis hõlmavad miinimumina järgmist:
   i) äratundmiseks esitamine;
   ii) vastastamine;

iii) uurimiseksperiment.

2. Käesolevat direktiivi kohaldatakse samuti selliste isikute, kelle üleandmist taotletakse, suhtes, kellel on direktiivi [2013/48] kohaselt õigus kaitsjale, pärast nende vahistamist täitvas liikmesriigis.“

12 Direktiivi 2016/1919 artikkel 4 „Tasuta õigusabi kriminaalmenetluses“ on sõnastatud järgmiselt:

„1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustatavatel ja süüdistatavatel, kellel puuduvad piisavad vahendid kaitsjale õigusabi eest tasumiseks, on õigus tasuta õigusabile juhul, kui õigusemõistmise huvid seda nõuavad.

2. Liikmesriigid võivad kohaldada taotleja vahendite või taotluse põhjendatuse kontrolli või mõlemat, et teha kindlaks, kas tuleb anda tasuta õigusabi kooskõlas lõikega 1.

[…]

5. Liikmesriigid tagavad, et tasuta õigusabi antakse põhjendamatu viivituseta ja hiljemalt enne küsitlemist politsei, muu õiguskaitseasutuse või kohtuasutuse poolt, või enne käesoleva direktiivi artikli 2 lõike 1 punktis c osutatud uurimis- või tõendite kogumise toiminguid.

[…]“.

13 Direktiivi artiklis 8 „Õiguskaitsevahendid“ on sätestatud:

„Liikmesriigid tagavad, et kahtlustatavatel, süüdistatavatel ning isikutel, kelle üleandmist taotletakse, on olemas tõhus liikmesriigi õiguses sätestatud õiguskaitsevahend, kui rikutakse nende käesolevast direktiivist tulenevaid õigusi.“

14 Direktiivi artikkel 9 „Haavatavad isikud“ on sõnastatud järgmiselt:

„Liikmesriigid tagavad, et käesoleva direktiivi rakendamisel võetakse arvesse haavatavate kahtlustatavate, süüdistatavate ja isikute, kelle üleandmist taotletakse, erivajadusi.“

15 Sama direktiivi artiklis 11 „Kaitse taseme säilitamine“ on sätestatud:

„Ühtki käesoleva direktiivi sätet ei tõlgendata harta, konventsiooni või rahvusvahelise õiguse muude asjakohaste sätete või liikmesriikide õigusaktide alusel tagatud kõrgemat kaitse taset pakkuvate õiguste ja menetluslike tagatiste piiramisena või nende suhtes erandi kehtestamisena.“

*Komisjoni soovitus*

16 Komisjoni soovituse põhjendustes 1, 6, 7, 11 ja 13 on märgitud:

„(1) Käesoleva soovituse eesmärk on julgustada liikmesriike tugevdama kõikide nende kahtlustatavate või süüdistatavate menetlusõigusi, kes ei ole oma vanuse, vaimse või füüsilise seisundi või puude tõttu võimelised kriminaalmenetlusest aru saama ja selles tõhusalt osalema (edaspidi „haavatavad isikud“).

[…]

(6) On oluline, et kriminaalmenetluse raames kahtlustatava või süüdistatava isiku haavatavus tehakse viivitamata kindlaks ja et seda tunnustataks. Selleks peavad politseinikud ning õiguskaitse- või õigusasutuste töötajad tegema esialgse hindamise. Pädevatel asutustel peaks olema ka võimalus paluda hinnata haavatavuse astet, haavatava isiku vajadusi ja haavatava isiku suhtes võetud või kavandatud meetmete asjakohasust sõltumatul eksperdil.

(7) Kahtlustatavatel ja süüdistatavatel või nende kaitsjatel peaks olema õigus kriminaalmenetluse käigus nende võimaliku haavatavuse kohta antud hinnang liikmesriigi õiguse kohaselt vaidlustada, eriti juhul, kui see takistaks või piiraks oluliselt nende põhiõiguste kasutamist. See õigus ei too liikmesriikidele kaasa kohustust näha ette spetsiaalne edasikaebemenetlus, eraldi mehhanism või menetlus kaebuste esitamiseks, mille raames saaks sellise hinnangu tegematajätmist või sellest keeldumist vaidlustada.

[…]

(11) Isikud, kes on tunnistatud eriti haavatavateks, ei ole võimelised kriminaalmenetlust jälgima ega sellest aru saama. Selleks et kanda hoolt nende isikute õiglase kohtuliku arutamisega seotud õiguste tagamise eest, ei tohiks neil olla võimalik loobuda oma õigusest kaitsjale.

[…]

(13) Haavatavad isikud ei suuda alati mõista nende politsei poolsete küsitlemiste sisu, kus nad osalised on. Selleks et vältida küsitlemise sisu vaidlustamist ja sellega küsitlemise tarbetut kordamist, tuleks need küsitlemised salvestada audiovisuaalselt.“

17 Selle soovituse punkt 4 asub soovituse 2. jaos „Haavatavate isikute kindlakstegemine“. Punktis 4 on märgitud:

„Haavatavad isikud tuleks viivitamata kindlaks teha ja neid tuleks sellistena tunnustada. Liikmesriigid peaksid tagama, et kõikidel pädevatel asutustel on võimalus kasutada arstliku kontrolli läbiviimiseks sõltumatut eksperti, et teha kindlaks haavatavad isikud ning määrata kindlaks nende haavatavuse aste ja erivajadused. Kõnealune ekspert võib esitada põhjendatud arvamuse haavatava isiku suhtes võetud või kavandatavate meetmete asjakohasuse kohta.“

18 Soovituse 3. jagu „Haavatavate isikute õigused“ koosneb kümnest osast, millest neli kannavad pealkirja „Mittediskrimineerimine“, „Haavatavuse presumptsioon“, „Õigus kaitsjale“ ja „Küsitlemiste salvestamine“. Soovituse punkt 6, mis asub nimetatud neljast osast esimeses, on sõnastatud järgmiselt:

„Haavatavatele isikutele antud menetlusõigustest tuleks kinni pidada kogu kriminaalmenetluse vältel, võttes arvesse nende isikute haavatavuse laadi ja astet.“

19 Komisjoni soovituse punktis 7, mis asub osas „Haavatavuse presumptsioon“, on märgitud:

„Liikmesriigid peaksid ette nägema haavatavuse presumptsiooni eelkõige isikute puhul, kellel on tõsine psühholoogiline, intellektuaalne või füüsiline vaegus või meelepuue või vaimuhaigus või kognitiivne häire, mis ei lase neil menetlusest aru saada ja selles tõhusalt osaleda.“

20 Selle soovituse punktis 11, mis asub osas „Õigus kaitsjale“, on märgitud:

„Kui haavatav isik ei ole võimeline menetlusest aru saama ja seda jälgima, ei tohiks tal olla võimalik loobuda direktiivi [2013/48] kohasest õigusest kaitsjale.“

21 Nimetatud soovituse punktis 13, mis paikneb osas „Küsitlemiste salvestamine“, on märgitud:

„Haavatavate isikute küsitlemised kohtueelse juurdluse etapis tuleks salvestada audiovisuaalselt.“

### *Poola õigus*

22 Vastavalt 6. juuni 1997. aasta kriminaalmenetluse seadustiku (ustawa – Kodeks postępowania karnego; *Dz. U.* 2022, jrk nr 1375) (põhikohtuasjas kohaldatavas redaktsioonis) (edaspidi „kriminaalmenetluse seadustik“) artiklile 6 tagatakse süüdistatavale kaitseõigused, sealhulgas õigus kaitsjale. Teda teavitatakse sellest õigusest.

23 Kriminaalmenetluse seadustiku artikli 79 lõikes 1 on ette nähtud, et kriminaalmenetluses abistab süüdistatavat kaitsja, kui on põhjendatud kahtlus, et tema võime teo tähendust mõista või oma käitumist kontrollida võis teo toimepanemise ajal puududa või olla oluliselt piiratud (punkt 3), ja kui on põhjendatud kahtlus, et isiku vaimne seisund ei võimalda tal osaleda menetluses või kaitsta ennast iseseisvalt ja mõistlikul viisil (punkt 4). Kriminaalmenetluse seadustiku artikli 79 lõike 3 kohaselt on eelkõige artikli 79 lõikes 1 märgitud juhtudel kaitsja osalus kohustuslik neil kohtuistungitel ja ärakuulamistel, milles süüdistatav on kohustatud osalema.

24 Kriminaalmenetluse seadustiku artikli 168a kohaselt ei saa tõendit tunnistada lubamatuks üksnes põhjusel, et see on saadud vastuolus menetlusnormidega või kriminaalmenetluse seadustiku artikli 1 lõike 1 tähenduses õigusrikkumise teel, välja arvatud juhul, kui ametnik sai tõendi oma teenistusülesannete täitmisel seoses tapmise, tahtliku kehavigastuse tekitamise või vabaduse võtmisega.

25 Kriminaalmenetluse seadustiku artikkel 300 käsitleb kahtlustatava õigust saada teavet. Sellega seoses tuleb kahtlustatavat enne tema esimest ülekuulamist teavitada tema õigusest olla ära kuulatud, vaikida või keelduda küsimustele vastamisest; olla teavitatud süüdistuse sisust ja selle muudatustest ning esitada taotlusi eeluurimise või uurimistoimingute läbiviimiseks; saada kaitsja abi; sealhulgas taotleda teatavatel juhtudel, millest teda tuleb teavitada, kaitsja määramist *ex officio*; tutvuda kriminaalmenetluse lõpptoimiku materjalidega ja olla teadlik kriminaalmenetluse seadustiku artiklis 301 sätestatud õigustest ning kriminaalmenetluse seadustiku artiklis 74 sätestatud kohustustest ja tagajärgedest. Kahtlustatav peab selle teabe saama kirjalikult ja kinnitama, et ta on selle kätte saanud, allkirjastades teabedokumendi kättesaamise kinnituse.

26 Kriminaalmenetluse seadustiku artikli 301 kohaselt kuulatakse kahtlustatav tema taotlusel üle määratud kaitsja juuresolekul. Kaitsja puudumine ei takista ülekuulamist.

27 Kriminaalmenetluse seadustiku artikli 344a kohaselt saadab asja menetlev kohus asja tagasi prokurörile edasiseks uurimiseks, kui toimikust ilmneb, et menetluses esineb olulisi puudusi, eelkõige vajadus leida tõendeid, ja kui sellel kohtul on vajalike toimingute tegemisel märkimisväärseid raskusi. Asja prokurörile tagasisaatmisel täpsustab nimetatud kohus edasise uurimise suuna ja vajaduse korral asjakohased meetmed. Pooled võivad vastava määruse edasi kaevata.

**Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused**

28 Sąd Rejonowy we Włocławku (Włocławeki rajoonikohus, Poola), kes on käesolevas kohtuasjas eelotsusetaotluse esitanud kohus, viib läbi K. P. suhtes alustatud kriminaalmenetlust.

29 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu andmetel alustati kriminaalmenetlust järgmises kontekstis. Politseiametnikud, kellele teatati kahe sõiduki kokkupõrkest, pidasid K. P. 22. juulil 2022 kinni. Ta oli sõidukist väljas, närviline ning kõneles segaselt ja kaootiliselt.

30 Politseinikud esitasid talle küsimusi ja palusid üle anda kõik keelatud asjad, kui tal peaks neid olema. K. P. andis üle enda valduses olevad kilekotikesed, mis sisaldasid valget pulbrit ja rohelist kuivatatud ainet. Need ained konfiskeeriti ja seejärel leiti, et need võivad olla vastavalt amfetamiin ja marihuaana.

31 Pärast kinnipidamist K. P. vahistati ja toimetati haiglasse, kus talt võeti vereproov kontrollimaks, kas ta on tarbinud narkootilisi aineid. Talle esitati kahtlustus narkootilise ja psühhotroopse aine valdamises.

32 Teda teavitati õigusest enda valitud kaitsjale ja võimalusest taotleda tasuta õigusabi, kui tema majanduslik olukord ei võimalda kaitsjat valida. Samuti teavitati teda õigusest olla ära kuulatud, õigusest ütluste andmisest keelduda ja õigusest jätta küsimustele vastamata. Ülekuulamisprotokoll sisaldab politseiametniku märkust, mille kohaselt on „[K. P.] enda sõnul terve mõistuse juures, ta ei saa ega ole saanud psühhiaatrilist, medikamentoosset või neuroloogilist ravi“.

33 K. P. ei loobunud õigusest kaitsjale, samuti ei taotlenud ta endale kaitsja määramist. Puuduvad tõendid selle kohta, kas politseiametnik küsitles K. P-d, et teha kindlaks, kas ta oli ülekuulamise ajal niisuguste ainete mõju all, mis vähendasid tema tähelepanu- või mäletamisvõimet, või kas ta oli narkootikumide mõju all.

34 K. P. valduses olevate ja konfiskeeritud ainete ning haiglast võetud vereproovide osas viidi läbi ekspertiis. Võttes arvesse nendes proovides esinevat amfetamiini kontsentratsiooni, jõuti järeldusele, et K. P. oli vereproovi võtmise ajal „alkoholiga sarnase toimega narkootikumi mõju all“. 7. augustil 2022 esitati talle süüdistus sõiduki juhtimises alkoholiga sarnase toimega narkootikumi mõju all.

35 Süüdistusakt edastati talle 14. oktoobril 2022 selle haigla psühhiaatriaosakonnas, kus ta viibis. Seal kuulati ta ära kaitsja juuresolekuta, kuna prokurör ei olnud taotlenud tema abistamiseks kohtu poolt määratud kaitsjat. Samuti ei tehtud tema ärakuulamisest audiovisuaalset salvestust.

36 22. augustil 2022, s.o enne mainitud ärakuulamist, oli K. P-d varem ravinud psühhiaater oma ütlustes välja toonud, et asjaomase isiku psüühiline seisund, st tema vaimuhaiguse sümptomite tõsidus, ei võimalda tal menetlustoimingutes osaleda, kuna see seisund võib kesta vähemalt mitu nädalat. Lisaks nähtub K. P. terviseandmetest, mis edastati prokurörile viimase taotlusel 23. septembril 2022, et asjaomane isik viibis ajavahemikul 30. juunist 2021 kuni 22. juulini 2022 korduvalt psühhiaatriahaiglas skisofreenia ja skisoafektiivsete häirete ravil. Samuti nähtub neist, et esialgu diagnoositi tal vaimne häire ja häire, mille on põhjustanud narkootiliste ja psühhoaktiivsete ainete vaheldumisi kasutamine, ning psühhootiline häire.

37 15. detsembril 2022 esitati süüdistusakt eelotsusetaotluse esitanud kohtule.

38 See kohus otsustas 28. veebruaril 2023 kriminaalmenetluse seadustiku artikli 344a lõike 1 alusel saata asja tagasi prokuratuuri täiendavaks uurimiseks, eesmärgiga kuulata K. P. üle kaitsja juuresolekul ja saada psühhiaatriaekspertide arvamus K. P. vaimse tervise seisundi kohta süüteo toimepanemise ajal ja tema suhtes alustatud kriminaalmenetluse kestel.

39 Sąd Okręgowy we Włocławku (Włocławeki regionaalne kohus, Poola) tühistas selle otsuse prokuratuuri kaebuse alusel. Kohtuasi saadeti edasiseks menetlemiseks tagasi eelotsusetaotluse esitanud kohtule.

40 Selle kohta märkis viimati nimetatud kohus, et ta tuvastas muu hulgas, et eeluurimise käigus ei viidud läbi individuaalset hindamist kontrollimaks, kas K. P. oli haavatavas olukorras, mis nõuaks talle kaitsja määramist kohtu poolt. Samuti ei ole tuvastatud, kas tema vaimne tervis võimaldas tal menetluses osaleda või tagada talle kaitse sõltumatult ja mõistlikult.

41 Eelotsusetaotluse esitanud kohus järeldab nendest tuvastustest, et K. P. jäeti seega esiteks ilma minimaalsest kaitsest, millele tal on direktiivi 2016/1919 alusel õigus kahtlustatava ja potentsiaalselt haavatava isikuna, ning teiseks õigustest, millele on direktiivide 2012/13 ja 2013/48 alusel õigus kõigil kahtlustatavatel. Need õigused puudutavad peaasjalikult seda, et eeldatavalt haavatavatele isikutele tagatakse õigus kaitsjale ning õigus saada tasuta õigusabi niipea, kui neid kahtlustatakse süüteo toimepanemises.

42 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul tuleneb niisugune olukord sellest, et neid direktiive ei ole Poola õiguskorda nõuetekohaselt ja täielikult üle võetud ning komisjoni soovitust ei ole Poola õiguskorras rakendatud. Seega tuleb esimesena kindlaks teha, kas eespool viidatud direktiivide asjakohased sätted vastavad vahetu õigusmõju kriteeriumidele.

43 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib lisaks, et kehtivad kriminaalmenetlusõiguse normid ei paku piisavalt täpseid lahendusi, mis tagaksid kõigile direktiivide 2013/48 ja 2016/1919 kohaldamisalasse kuuluvatele isikutele täielikult kõik nendes direktiivides ette nähtud õigused, nagu viivitamatu õigus kaitsjale, õigus kaitsja abile kohtueelse menetluse kõige varasemas etapis või ka õigus sellele, et tema vajadused tuvastatakse viivitamata enne kahtlustatavana ülekuulamist. Kuna neid õigusnorme ei ole võimalik tõlgendada kooskõlas liidu õigusega, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teisena teada, kas mitte ainult liikmesriigi kohtud, vaid laiemalt kõik liikmesriigi õigusasutused on kohustatud jätma need õigusnormid kohaldamata.

44 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib oma eelotsusetaotluses kolmandana, et ta püüab „kehtestada tõhusa õiguskaitsevahendi“, millega saaks kõrvaldada tagajärjed, mis tulenevad nende õiguste rikkumisest, mida kahtlustatav oleks pidanud saama kasutada direktiivi 2016/1919 kohase menetluse varasemates etappides. Ta viitab selleks nimetatud direktiivi artiklile 8 ja direktiivi 2013/48 artiklile 12 ning Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikale.

45 Neljandana on eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkinud küsimus sellise kahtlustatava või süüdistatava olukorra kohta, kes on tunnistatud haavatavaks isikuks, kellele tuleb viivitamata anda tasuta õigusabi vastavalt direktiivile 2016/1919. Eelotsusetaotluse esitanud kohus palub selgitada, kas sellised liikmesriigi ametivõimud – nagu prokurör –, kes osalevad kohtueelses menetluses ja juhivad seda, on kohustatud tagama selle direktiivi alusel tõhusa õiguskaitse, kui kõnealune süütegu on karistatav vabadusekaotusliku karistusega. Liidu õiguse tõhus kohaldamine nõuab lisaks kohtute, aga ka kriminaalmenetluse eest vastutavate asutuste sõltumatust ja erapooletust kohtuasjades, millel on seos liidu õigusega.

46 Neil asjaoludel otsustas Sąd Rejonowy we Włocławku (Włocławeki rajoonikohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas [direktiivi 2016/1919] artikli 2 lõike 1 punkti b, artikli 4 lõiget 5 ja artiklit 9 koostoimes põhjendustega 18, 19, 24 ja 27 koosmõjus [direktiivi 2013/48] artikli 3 lõike 2 punktidega a ja [b] ning artikli 3 lõike 3 punktiga a tõlgenduses, mis lähtub [komisjoni soovituse] punktidest 6, 7, 11 ja 13, tuleb tõlgendada nii, et need kehtestavad vahetult kohaldatava ja absoluutselt siduva õigusnormi, mille kohaselt on lubamatu haavatava või eriti raskes olukorras oleva isiku ülekuulamine ilma kaitsjata olukorras, kus on olemas objektiivsed eeldused õigusabi määramiseks, kui samal ajal hoidub kohtueelse menetluse asutus õigusabi (sh erakorralise või esialgse) andmisest omal algatusel, ilma liigse viivituseta enne kõnealuse isiku (*in concreto* haavatava isiku) ülekuulamist politsei, muu õiguskaitseasutuse või kohtuasutuse poolt või enne muu konkreetse uurimis- või tõendite kogumise toimingu tegemist?

2. Kas [direktiivi 2016/1919] artikli 2 lõike 1 punkti b, artikli 4 lõiget 5 ja artiklit 9 koostoimes põhjendustega 18, 19, 24 ja 27 koosmõjus selle direktiivi artikli 1 lõikega 2 tõlgenduses, mis lähtub [komisjoni soovituse] punktidest 6, 7, 11 ja 13, tuleb tõlgendada nii, et [i)] vaatamata faktilistele alustele olukorra koheseks tuvastamiseks, võimaliku haavatavuse või isiku haavatavana tuvastamata jätmine ning [ii)] võimaluse puudumine vaidlustada enda võimaliku haavatavuse kohta antud hinnangut ning isikule ilma liigse viivituseta kaitsja määramata jätmine ei ole mingil juhul lubatav kuritegude puhul, mille eest võib karistada vabadusekaotusega, olukorra tuvastamata ja omal algatusel kaitsja määramata jätmise asjaolud aga tuleb sõnaselgelt välja tuua põhimõtteliselt edasikaevatavas otsuses ülekuulamise alustamise kohta ilma kaitsja juuresolekuta?

3. Kas [direktiivi 2016/1919] artikli 2 lõike 1 punkti b, artikli 4 lõiget 5 ja artiklit 9 koostoimes põhjendustega 18, 19, 24 ja 27 koosmõjus selle direktiivi artikli 1 lõikega 2 tõlgenduses, mis lähtub [komisjoni soovituse punktidest 6, 7, 11 ja 13], tuleb tõlgendada nii, et seda, et liikmesriik ei ole kehtestanud kriminaalmenetluse raames haavatavuse presumptsiooni, tuleb pidada asjaoluks, mis takistab kahtlustataval kasutada [direktiivi 2016/1919] artiklis 9 sätestatud kaitsemeetmeid tõlgenduses, mis lähtub [komisjoni soovituse punktist 11], ja seega on õigusasutused niisuguses olukorras kohustatud kohaldama direktiivi sätteid vahetult?

4. Kui vastus vähemalt ühele küsimustest 1, 2 või 3 on jaatav, siis kas neis küsimustes viidatud kahe direktiivi sätteid tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus järgmised liikmesriigi õigusnormid:
   a) [kriminaalmenetluse seadustiku] artikli 301 teine lause, mille kohaselt kuulatakse kahtlustatav üle määratud kaitsja juuresolekul ainult kahtlustatava taotluse alusel ja kaitsja puudumine kahtlustatavana küsitlemiselt ei takista ülekuulamist;
   b) kriminaalmenetluse seadustiku artikli 79 lõike 1 punktid 3 ja 4, mille kohaselt peab kriminaalmenetluses süüdistataval (kahtlustataval) olema kaitsja ainult juhul, kui on olemas põhjendatud kahtlus, et tema võime teo tähendust mõista või oma käitumist kontrollida võis teo toimepanemise ajal puududa või olla oluliselt piiratud, ja kui on olemas põhjendatud kahtlus, et isiku psüühilise tervise seisund ei võimalda tal osaleda menetluses või kaitsta ennast iseseisvalt ja mõistlikul viisil?

5. Kas [direktiivi 2013/48] artikli 3 lõike 2 punkti a koostoimes artikli 3 lõike 3 punktiga b koosmõjus direktiivide esimuse ja vahetu kohaldatavuse põhimõttega panevad kohtueelse menetluse asutustele, kohtutele ja kõigile riigiasutustele kohustuse eirata [selle] direktiiviga vastuolus olevaid liikmesriigi õigusnorme, nagu on nimetatud neljandas küsimuses, ja selle tulemusena – seoses rakendamistähtaja möödumisega – asendada liikmesriigi õigusnorm [nimetatud] direktiivi eespool nimetatud vahetult kohaldatavate õigusnormidega?

6. Kas [direktiivi 2016/1919] artikli 2 lõike 1 punkti b, artikli 4 lõiget 5 ja artiklit 9 koostoimes põhjendustega 19, 24 ja 27 tuleb tõlgendada nii, et kaitsja määramise otsuse tegemata jätmise korral või õigusabi andmata jätmise korral haavatavale või eeldatavalt haavatavale isikule [komisjoni soovituse punkti 7] kohaselt ja seejärel juhul, kui politseiasutus või muu õiguskaitseasutus on teinud sellise isiku osalusel uurimistoiminguid, sealhulgas toiminguid, mida ei ole võimalik kohtus korrata, on liikmesriigi kohus, kes menetleb asja kriminaalmenetluses, ning kõik teised kriminaalmenetluses õigusemõistmises osalevad riigiasutused (sh ka kohtueelse menetluse asutused) kohustatud eirama niisuguseid direktiiviga vastuolus olevaid liikmesriigi õigusnorme, mis on nimetatud [neljandas küsimuses], ja selle tulemusena – rakendamistähtaja möödumise tõttu – asendama liikmesriigi õigusnormi [nimetatud] direktiivi eespool nimetatud vahetult kohaldatavate sätetega, seda isegi juhul, kui selline isik on pärast uurimise (või juurdluse) lõpetamist ja prokuröri poolt kohtule süüdistusakti esitamist endale ise kaitsja valinud?

7. Kas [direktiivi 2016/1919] artikli 2 lõike 1 punkti b, artikli 4 lõiget 5 ja artiklit 9 koostoimes põhjendustega 19, 24 ja 27 koosmõjus selle direktiivi artikli 1 lõikega 2 tõlgenduses, mis lähtub [komisjoni soovituse punktidest 6, 7, 11 ja 13], tuleb tõlgendada nii, et liikmesriik on kohustatud tagama, et kahtlustatava haavatavus tehakse kindlaks ja seda tunnustatakse viivituseta ja et kriminaalmenetlustes määrataks omal algatusel õiguskaitse sellistele kahtlustatavatele ja süüdistatavatele, kes on eeldatavalt haavatavad, ja see abi on oma olemuselt kohustuslik, isegi olukorras, kus asjaomane ametiasutus ei ole pöördunud erapooletu eksperdi poole haavatavuse astme, haavatava isiku vajaduste ja kõigi nende meetmete adekvaatsuse hindamiseks, mis on haavatava isiku suhtes võetud või sellisele isikule ette nähtud, kuni ajani, mil sõltumatu ekspert on nõuetekohaselt andnud sellise hinnangu?

8. Kas juhul, kui vastus küsimusele 7 on jaatav, tuleb direktiivi [2016/1919] eespool nimetatud sätteid ja komisjoni soovitust tõlgendada nii, et nendega on vastuolus sellised liikmesriigi õigusnormid nagu kriminaalmenetluse seadustiku artikli 79 lõike 1 punktid 3 ja 4, mille kohaselt peab kriminaalmenetluses süüdistataval olema kaitsja ainult juhul, kui on põhjendatud kahtlus, et tema võime teo tähendust mõista või oma käitumist kontrollida võis teo toimepanemise ajal puududa või olla oluliselt piiratud, ja kui on olemas põhjendatud kahtlus, et isiku vaimne seisund ei võimalda tal osaleda menetluses või kaitsta ennast iseseisvalt ja mõistlikul viisil?

9. Kas [direktiivi 2016/1919] artikli 2 lõike 1 punkti b, artikli 4 lõiget 5 ja artiklit 9 koostoimes põhjendustega 19, 24 ja 27 koosmõjus selle direktiivi artikli 1 lõikega 2 tõlgenduses, mis lähtub [komisjoni soovituse punktidest 6, 7, 11 ja 13] ning haavatavuse presumptsioonist, tuleb tõlgendada nii, et asjaomane asutus (prokuratuur, politsei) peab hiljemalt enne kahtlustatava ülekuulamist politsei või muu asjaomase asutuse poolt viivitusteta tuvastama kriminaalmenetluses kahtlustatava isiku haavatavuse ja seda tunnustama ning tagama isikule (esialgse) õigusabi või nõustamise ja loobuma kahtlustatava ülekuulamisest seni, kuni isikule on määratud (esialgne) õigusabi või talle on tagatud nõustamine?

10. Kas juhul, kui vastus [küsimusele 9] on jaatav, tuleb [direktiivi 2016/1919] artikli 2 lõike 1 punkti b, artikli 4 lõiget 5 ja artiklit 9 koostoimes põhjendustega 19, 24 ja 27 koosmõjus selle direktiivi artikli 1 lõikega 2 tõlgenduses, mis lähtub [komisjoni soovituse punktidest 6, 7, 11 ja 13], tõlgendada nii, et see paneb liikmesriikidele kohustuse määratleda oma riigisiseses õiguses selgelt kriminaalmenetluses kahtlustatava haavatavuse tuvastamisest ja tunnustamisest ning talle õigusabi või nõustamise (esialgsest) määramisest tehtavate erandite põhjused ja kriteeriumid ning näeb ette, et need võimalikud erandid peavad olema proportsionaalsed, ajaliselt piiratud ega tohi rikkuda õiglase menetluse kriteeriumi, seejuures peaksid need olema tehtud sellise menetlusliku otsuse vormis, millega antakse luba ajutise erandi tegemiseks ja mille puhul peaks poolel põhimõtteliselt olema õigus taotleda selle otsuse kontrollimist kohtus?

11. Kas ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku ja [harta] artiklit 47 koostoimes [direktiivi 2013/48] artikli 3 lõike 2 punktiga a ning artikli 3 lõike 3 punktidega a ja b koosmõjus [direktiivi 2016/1919] artikli 1 lõikega 2 ja põhjendusega 27 ning artikliga 8 tuleb tõlgendada nii, et olukorras, kus pädev asutus ei ole õigusabi määranud ega ole määratlenud õigusabi andmata jätmise otsuse põhjuseid isikute puhul, kes on eeldatavalt haavatavad ([komisjoni soovituse punktide 7 ja 11] kohaselt), on sellisel isikul õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja selliseks vahendiks tuleb lugeda riigisisese menetlusõiguse instituut, mis on ette nähtud kriminaalmenetluse seadustiku artiklis 344a ja mis näeb ette kriminaalasja tagasi saatmise prokurörile järgmistel eesmärkidel:
    a) kriminaalmenetluses kahtlustatava isiku haavatavuse tuvastamine ja tunnustamine kohtueelse menetluse asutuse poolt;
    b) kahtlustatavale kaitsjaga konsulteerimise võimaluse andmine enne küsitlemist;
    c) kahtlustatava küsitlemine kaitsja juuresolekul koos küsitlemise audiovisuaalse salvestamisega;
    d) kaitsjale võimaluse andmine menetlusdokumentidega tutvumiseks ja haavatavale isikule ja omal algatusel määratud advokaadile või kahtlustatava valitud advokaadile võimaluse andmine esitada võimalikke tõendite taotlusi.

12. Kas [harta] artiklit 4 koostoimes ELL artikli 6 lõigetega 1 ja 2 ning ELL artikli 6 lõiget 3 koosmõjus [konventsiooni] artikliga 3 ja arvestades [komisjoni soovituse punktis 7] sätestatud haavatavuse eeldust tuleb tõlgendada nii, et kahtlustatava ülekuulamine politseiametniku või muu uurimistoimingu tegemiseks volitatud isiku poolt psühhiaatriahaigla tingimustes, võtmata arvesse ebakindlat olukorda, ja eriti piiratud sõnavabaduse ja psüühilise ebakindluse tingimustes ning kaitsja juuresolekuta kujutab endast ebainimlikku kohtlemist ja välistab sellisena liidu põhiõigustega vastuolu tõttu üleüldse sellise ülekuulamise kui menetlustoimingu?

13. Kas juhul, kui vastus küsimusele 12 on jaatav, tuleb selles viidatud õigusnorme tõlgendada nii, et need volitavad (või kohustavad) liikmesriigi kohut, kes lahendab kohtuasja kriminaalmenetluses, mis on hõlmatud [direktiivi 2016/1919] kohaldamisalaga koostoimes [komisjoni soovituse punktiga 7] ning [direktiivi 2013/48] kohaldamisalaga, aga ka kõiki teisi kriminaalmenetlusasutusi, kes teevad kohtuasjas menetlustoiminguid, eirama direktiiviga [2016/1919] vastuolus olevaid liikmesriigi õigusnorme, sh eelkõige eirama kriminaalmenetluse seadustiku artiklit 168a, ja selle tulemusena – rakendustähtaja möödumise tõttu – asendama liikmesriigi õigusnormi [selle] direktiivi eespool nimetatud vahetult kohaldatavate sätetega, seda isegi juhul, kui selline isik on pärast uurimise (või muu menetlustoimingu) lõpetamist ja prokuröri poolt kohtule süüdistusakti esitamist endale ise kaitsja valinud?

14. Kas [direktiivi 2016/1919] artikli 2 lõike 1 punkti b, artikli 4 lõiget 5 ja artiklit 9 koostoimes põhjendustega 19, 24 ja 27 koosmõjus [direktiivi 2013/48] artikli 3 lõike 2 punktidega a, b ja c ning artikli 3 lõike 3 punktiga b, lähtudes ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust ja liidu õiguse tõhususe põhimõttest, tuleb tõlgendada nii, et prokurör, kes tegutseb kriminaalmenetluse kohtueelses etapis, on kohustatud täielikult järgima [direktiivi 2016/1919] nõudeid, millel on vahetu õigusmõju, ja seega tagama, et eeltoodud direktiivi kaitsega hõlmatud kahtlustatavale või süüdistatavale oleks menetluses tagatud tõhus õiguskaitse järgmiste kuupäevade hulgast kõige varasemast:
    a) enne, kui neid küsitleb politsei või muu õiguskaitseasutus või kohtuorgan;
    b) hetkest, kui uurimis- või muud pädevad asutused teevad uurimis- või muid tõendite kogumise toiminguid kooskõlas [direktiivi 2013/48] artikli 3 lõike 3 punktiga c;
    c) kohe pärast vabaduse võtmist (mis hõlmab ka viibimist psühhiaatriahaiglas), vajaduse korral on prokurör aga kohustatud eirama kõrgemalseisvate prokuröride korraldusi, kui ta on veendunud, et nende järgimine kahjustaks niisuguse kahtlustatava tõhusat õiguskaitset, kelle puhul on olemas haavatavuse presumptsioon, sh kahjustaks tema õigust õiglasele kohtulikule arutamisele või muud isikule direktiiviga 2016/1919 koostoimes [direktiiviga 2013/48] ette nähtud õigust?

15. Kas juhul, kui vastus küsimusele 14 on jaatav, tuleks ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku (mis näeb ette tõhusa kohtuliku kaitse põhimõtte) koostoimes õigusriigi austamise põhimõttega vastavalt tõlgendusele, mis on sõnastatud Euroopa Kohtu lahendites (27. mai 2019. aasta kohtuotsus OG ja PI (Lübecki prokuratuur ja Zwickau prokuratuur), C-508/18 ja C-82/19 PPU, EU:C:2019:456), ja kohtunike sõltumatuse põhimõttega, mis on ette nähtud ELL artikli 19 lõike 1 teises lõigus ja [harta] artiklis 47 (27. veebruari 2018. aasta kohtuotsus Associação Sindical dos Juízes Portugueses, C-64/16, EU:C:2018:117), tõlgendada nii, et nende põhimõtetega, võttes arvesse riigi peaprokuröri ja kõrgema astme prokuröride võimalust anda sellega seoses madalama astme prokuröridele siduvaid korraldusi jätta kohaldamata vahetult kohaldatavad liidu õigusnormid või takistada nende kohaldamist, on vastuolus liikmesriigi õigusaktid, mis näevad ette prokuröri otsese sõltuvuse täitevvõimu esindajast, kelleks on justiitsminister, ja samuti on nendega vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mis piiravad prokuröri sõltumatust liidu õiguse kohaldamisel, eelkõige järgmised õigusnormid: 28. jaanuari 2016. aasta prokuratuuriseaduse (prawo o prokuraturze; *Dz. U.* 2016, jrk nr 176; muudetud redaktsioon) artikli 1 lõige 2, artikli 3 lõike 1 punktid 1 ja 3 ning artikli 7 lõiked 1–6 ja 8, samuti artikli 13 lõiked 1 ja 2, mille sisu viitab koosmõjus vaadelduna sellele, et justiitsminister, kes on samal ajal riigi peaprokurör ja riigiprokuratuuri kõrgeim organ, võib anda madalama astme prokuröridele siduvaid korraldusi ka ulatuses, mis piirab või raskendab liidu õiguse vahetut kohaldamist?“

## Menetlus Euroopa Kohtus

47 Eelotsusetaotluse esitanud kohus palus Euroopa Kohtul kohaldada käesoleva eelotsusetaotluse suhtes Euroopa Kohtu kodukorra artikli 105 lõikes 1 ette nähtud kiirendatud menetlust. Euroopa Kohtu president otsustas 8. novembri 2023. aasta kohtumäärusega Barało (C-530/23, EU:C:2023:927) pärast ettekandja-kohtuniku ja kohtujuristi ärakuulamist jätta see taotlus rahuldamata.

## Eelotsuse küsimuste analüüs

48 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimused puudutavad peamiselt direktiivide 2013/48 ja 2016/1919 eri sätete tõlgendamist. Nende küsimustega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus peamiselt välja selgitada, milline ulatus on haavatava isiku õigusel kaitsjale ja tasuta õigusabile.

49 Küsimused, mis puudutavad mitut liidu õiguse mõistet ja eri menetluslikke aspekte, nagu direktiivide 2013/48 ja 2016/1919 teatavate sätete vahetu õigusmõju kindlakstegemine või nende direktiividega kehtestatud võimalik kohustus kehtestada õiguskaitsevahendid, lisanduvad eelotsusetaotluse põhiesemele ja on eri eelotsuse küsimuste sõnastuse puhul kattuvad.

50 Arvestades seda, kuidas kõik need küsimused on omavahel seotud, tuleb esimesena analüüsida koos küsimusi 1–10, 13 ja 14 osas, milles need puudutavad seda, milline ulatus on haavatava isiku õigusel kaitsjale ja tasuta õigusabile, samuti seda, millised tagajärjed kaasnevad sellega, kui riigisisesed õigusnormid peaksid olema vastuolus direktiividest 2013/48 ja 2016/1919 tulenevate kohustustega, seejärel tuleks teisena analüüsida küsimusi 2, 10 ja 11, mis puudutavad tõhusa õiguskaitsevahendi nõuet nendes direktiivides ette nähtud õiguste rikkumise korral ja tõendite lubatavust, kolmandana küsimust 12 ja neljandana küsimust 15.

### *Küsimused 1–10, 13 ja 14 osas, milles need puudutavad haavatava isiku õiguse kaitsjale ja tasuta õigusabile ulatust ning seda, millised tagajärjed kaasnevad sellega, kui riigisisesed õigusnormid peaksid olema vastuolus direktiividest 2013/48 ja 2016/1919 tulenevate kohustustega*

51 Eelotsusetaotluse esitanud kohus palub küsimustega 1–10, 13 ja 14 sisuliselt selgitada, kas direktiivi 2016/1919 artikli 1 lõiget 2, artikli 2 lõike 1 punkti b, artikli 4 lõiget 5 ja artiklit 9 koostoimes direktiivi 2013/48 artikli 3 lõike 2 punktidega a–c ning artikli 3 lõike 3 punktidega a ja b tuleb tõlgendada nii, et liikmesriikidel on kohustus ühelt poolt tagada, et süüdistatava või kahtlustatava haavatavus tuvastatakse ja seda tunnustatakse enne selle isiku või kahtlustatava ülekuulamist kriminaalmenetluses või enne seda, kui nende suhtes on võetud konkreetsed uurimismeetmed või tõendite kogumise meetmed, ning teiselt poolt tagada, et neil isikutel oleks võimalik kasutada selles menetluses tasuta õigusabi.

52 Nende küsimustega käsitleb eelotsusetaotluse esitanud kohus mitut valupunkti, mida tuleb analüüsida järgemööda. Kõigepealt tuleb kindlaks määrata direktiivide 2013/48 ja 2016/1919 vastavad kohaldamisalad ja viis, kuidas need omavahel suhestuvad. Seejärel tuleb hinnata, milline ulatus on haavatava isiku õigusel kaitsjale ja tasuta õigusabile. Lõpuks tuleb sellele kohtule täieliku vastuse andmiseks kaaluda tagajärgi, mis kaasnevad, kui riigisisesed õigusnormid ei peaks olema direktiividest 2013/48 ja 2016/1919 tulenevate kohustustega kooskõlas.

#### *Direktiivide 2013/48 ja 2016/1919 vastavad kohaldamisalad ja nende omavaheline seos*

53 Direktiivi 2016/1919 artikli 1 lõikest 2 nähtub sõnaselgelt, et see täiendab direktiivi 2013/48, kuna õigus tasuta õigusabile on seotud õigusega kaitsjale. Direktiivi 2016/1919 artikli 2 lõike 1 punktides a–c on lisaks ette nähtud, et seda direktiivi kohaldatakse kriminaalmenetluses kahtlustatavate ja süüdistatavate suhtes, kellel on direktiivi 2013/48 kohaselt õigus kaitsjale ja kellelt on võetud vabadus, kes peavad liidu või liikmesriigi õiguse kohaselt kasutama kaitsjat või kes peavad olema või võivad olla uurimis- või tõendite kogumise toimingute juures.

54 Direktiivi 2013/48 artikli 3 lõike 2 punktides a–d on aga sätestatud, et kriminaalmenetluses kahtlustataval ja süüdistataval on igal juhul õigus kaitsjale neljal juhul. See õigus peab seega olema neile tagatud esiteks enne, kui politsei või muu õiguskaitse- või õigusasutus neid küsitleb, teiseks siis, kui tehakse uurimis- või muid tõendite kogumise toiminguid, kolmandaks põhjendamatu viivituseta pärast vabaduse võtmise hetke ja neljandaks aegsasti enne seda, kui kahtlustatav või süüdistatav isik ilmub asjaomase kohtu ette.

55 Nendest eri sätetest nähtub seega, et direktiivi 2013/48 artikli 3 lõike 2 punktides a–d loetletud sündmuste ilmnemine ei sõltu mitte ainult õiguse kaitsjale tekkimisest, vaid samal ajal ka direktiivi 2016/1919 kohaldatavusest ja sellega kehtestatud õigusest tasuta õigusabile.

56 Nende kahe direktiiviga pakutava kaitse samaaegsus tuleneb ka direktiivi 2016/1919 artikli 4 lõikest 5, mis kohustab liikmesriike tagama, et tasuta õigusabi antakse põhjendamatu viivituseta ja hiljemalt enne küsitlemist politsei, muu õiguskaitseasutuse või kohtuasutuse poolt või enne selle direktiivi artikli 2 lõike 1 punktis c osutatud uurimis- või tõendite kogumise toiminguid.

57 Tasuta õigusabi viivitamatu andmise tähtsust kinnitab selle direktiivi põhjendus 24. Sellest põhjendusest nähtub, et kiireloomulistes olukordades peaks siiski olema võimalik ka politsei ja prokuratuuri ajutine sekkumine, kui see on tasuta õigusabi õigeaegseks andmiseks vajalik.

58 Direktiivi 2016/1919 artikli 4 lõige 5 rakendab seega selle direktiiviga taotletavat eesmärki, milleks on direktiivi põhjenduse 1 kohaselt tagada tõhusalt õigus kaitsjale, nagu on sätestatud direktiivis 2013/48, tehes kahtlustatavatele ja süüdistatavatele kriminaalmenetlustes kättesaadavaks liikmesriikide rahastatava kaitsja abi.

59 Õigus kaitsjale on aluspõhimõte, mis peab võimaldama kahtlustatavatel ja süüdistatavatel kasutada oma kaitseõigusi konkreetselt ja tõhusalt. Seetõttu peab neil kahtlustatavatel ja isikutel olema võimalik kasutada kaitsjat põhjendamatu viivituseta ja igal juhul alates hetkest, mil ilmneb esimene direktiivi 2013/48 artikli 3 lõike 2 punktides a–d loetletud neljast konkreetsest sündmusest, mille hulgas on politsei poolt ülekuulamine (vt selle kohta 14. mai 2024. aasta kohtuotsus Stachev, C-15/24 PPU, EU:C:2024:399, punktid 47 ja 48). Sellest järeldub, et selleks, et see abi oleks tõhus, tuleb tasuta õigusabi ennast anda menetluse varases staadiumis (vt analoogia alusel 19. septembri 2019. aasta kohtuotsus Rayonna prokuratura Lom, C-467/18, EU:C:2019:765, punkt 50).

*Haavatava isiku õiguse kaitsjale ja tasuta õigusabile ulatus*

60 Mis puudutab haavatavate isikute olukorda, siis panevad direktiivi 2013/48 artikkel 13 ja direktiivi 2016/1919 artikkel 9 sarnases sõnastuses liikmesriikidele kohustuse tagada, et nende direktiivide rakendamisel võetakse arvesse haavatavate kahtlustatavate ja süüdistatavate isikute erivajadusi.

61 Esiteks on Euroopa Kohus sellega seoses otsustanud, et vaimsete häiretega isikud kuuluvad artiklis 13 nimetatud haavatavate isikute kategooriasse (vt selle kohta 19. septembri 2019. aasta kohtuotsus Rayonna prokuratura Lom, C-467/18, EU:C:2019:765, punkt 48). Kuna – nagu on märgitud käesoleva kohtuotsuse punktis 53 – direktiiv 2016/1919 täiendab direktiivi 2013/48 ja kuna nende kahe direktiivi ühine eesmärk on tagada kriminaalmenetluses kahtlustatavate või süüdistatavate isikute õiguste kaitse, ei saa nende vastavad isikulised kohaldamisalad erineda. Sellest järeldub, et vaimsete häiretega isikud kuuluvad samuti haavatavate isikute kategooriasse direktiivi 2016/1919 artikli 9 tähenduses.

62 Teiseks, mis puudutab liikmesriikide väidetavat kohustust kehtestada kriminaalmenetluses haavatavuse presumptsioon, millele eelotsusetaotluse esitanud kohus oma kolmandas küsimuses viitab, siis tuleb tõdeda, et liidu seadusandja ei ole täpsustanud liikmesriikidele direktiivi 2013/48 artiklist 13 või direktiivi 2016/1919 artiklist 9 tuleneva kohustuse ulatust. Seega ei saa nendest kahest sättest järeldada, et liikmesriigid on kohustatud teatavatel asjaoludel kindlaks tegema kahtlustatava või süüdistatava haavatavuse presumptsiooni.

63 Komisjoni soovitus, millele eelotsusetaotluse esitanud kohus oma eelotsusetaotluse põhjendamiseks viitab, kutsub tõepoolest liikmesriike üles sellist presumptsiooni sätestama, eelkõige isikute puhul, kellel on psüühilisi häireid, mis ei võimalda neil menetlusest aru saada ja selles tõhusalt osaleda.

64 Ent see soovitus on mittesiduv dokument, mis ei saa tekitada liikmesriikidele kohustusi. Eelkõige kehtib see minimaalse ühtlustamise kontekstis, kus liidu seadusandja ei ole täpsustanud direktiivi 2013/48 põhjenduses 9 ja direktiivi 2016/1919 põhjenduses 4 meenutatud eelnõud võtta vastu siduv õigusakt, mis käsitleb eritagatisi haavatavatele kahtlustatavatele või süüdistatavatele.

65 Direktiivi 2016/1919 põhjenduses 23 on märgitud, et liikmesriigid peaksid järgima ÜRO põhimõtteid ja suuniseid juurdepääsu kohta tasuta õigusabile kriminaalõiguse süsteemides.

66 Nende põhimõtete ja suuniste punkti 23 kohaselt on politsei, prokuröride ja kohtunike ülesanne tagada, et menetluses osalevatele isikutele, kes ei saa endale advokaati lubada ja/või kes on haavatavad, antakse õigusabi. Samuti on nende põhimõtete ja suuniste punktis 32 täpsustatud, et tuleb võtta erimeetmeid, et tagada õigusabi tegelik kättesaadavus erivajadustega rühmadele, muu hulgas vaimselt haigetele ja narkootikumide kasutajatele.

67 Lisaks on direktiivi 2013/48 põhjenduses 51 märgitud, et nii prokuratuur kui ka õiguskaitse- ja kohtuasutused peaksid hõlbustama selles direktiivis sätestatud õiguste tõhusat kasutamist potentsiaalselt ebasoodsas olukorras olevate isikute jaoks. Selleks peaksid nad – nagu nähtub põhjendusest 51 – võtma eelkõige arvesse võimalikku haavatavust, mis mõjutab nende võimet kasutada õigust kaitsjale, ning võtma asjakohaseid meetmeid kõnealuste õiguste tagamiseks.

68 Sellest järeldub, et uurimis- või muud pädevad õiguskaitseasutused, nagu prokuratuur, peavad veenduma, et kahtlustatava või süüdistatava haavatavus tuvastatakse ja seda tunnustatakse enne, kui kahtlustatavat või sellist isikut kriminaalmenetluses küsitletakse, või enne, kui nende suhtes on võetud konkreetsed uurimis- või tõendite kogumise meetmed, et võimaldada neil, nagu on märgitud käesoleva kohtuotsuse punktis 59, kasutada oma kaitseõigusi konkreetselt ja tõhusalt.

69 Lisaks tuleneb direktiivi 2016/1919 põhjendusest 18, et arvestades eelkõige haavatavate isikute erivajadusi, ei peaks kahtlustatava või süüdistatava selline taotlus siiski olema tasuta õigusabi andmise oluliseks tingimuseks.

70 Seega näib, et liidu seadusandja ei kavatsenud seada tasuta õigusabi andmist sõltuvusse haavatavas olukorras oleva isiku taotlusest, kuivõrd ta ei läinud nii kaugele, et oleks kehtestanud kahtlustatava või süüdistatava haavatavuse presumptsiooni.

71 Kolmandaks ei saa liikmesriigi valik kohaldada vastavalt direktiivi 2016/1919 artikli 4 lõikele 2 vahendite kriteeriumi, et teha kindlaks, kas tasuta õigusabi tuleb anda, põhjustada viivitusi selle abi andmisel haavatavale isikule. Nimelt, nagu on märgitud selle direktiivi põhjenduses 19,

peaksid pädevad asutused, kes ei saa asjaomasele isikule õigusabi anda enne, kui politsei või muu õiguskaitseasutus on teda küsitlenud, või enne konkreetseid uurimis- või tõendite kogumise toiminguid, andma enne küsitlemist või enne selliste toimingute tegemist erakorralist või esialgset õigusabi.

72 Sellest järeldub, et sellisele haavatavale isikule nagu vaimse häirega isik tuleb tasuta õigusabina ette näha õigus kaitsjale põhjendamatu viivituseta ja hiljemalt enne ülekuulamist politsei või muu õiguskaitseasutuse poolt või enne niisuguste uurimis- või tõendite kogumise toimingute tegemist, milles see isik on kohustatud või volitatud osalema.

*Tagajärjed, mis kaasnevad riigisiseste õigusnormide võimaliku vastuoluga direktiividest 2013/48 ja 2016/1919 tulenevate kohustustega*

73 Käesoleval juhul nähtub eelotsusetaotluse esitanud kohtu esitatud andmetest, et asjakohased riigisisesed õigusnormid, eelkõige kriminaalmenetluse seadustiku artikli 79 lõike 1 punktid 3 ja 4, näevad kohustuslikus vormis ette kaitsja abi, kui esineb põhjendatud kahtlus, et süüdistatava võime teo tähendust mõista või oma käitumist kontrollida võis teo toimepanemise ajal puududa või olla oluliselt piiratud, ja kui on põhjendatud kahtlus, et isiku vaimne seisund ei võimalda tal osaleda menetluses või kaitsta ennast iseseisvalt ja mõistlikul viisil. Kriminaalmenetluse seadustiku artikli 301 kohaselt tuleb kahtlustatav üle kuulata ka määratud kaitsja juuresolekul, kui ta seda taotleb, kusjuures kaitsja puudumine ei takista ülekuulamist.

74 Eelotsusetaotluse esitanud kohus palub Euroopa Kohtul selgitada, kas sellised sätted on kooskõlas direktiivi 2013/48 artikli 3 lõigetega 2 ja 3 ning direktiivi 2016/1919 artikli 1 lõikega 2, artikli 2 lõike 1 punktiga b, artikli 4 lõikega 5 ja artikliga 9. Lisaks soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas uurimisasutused, kohtud või muud riigiorganid on kohustatud jätma kohaldamata riigisisesed õigusnormid, mis on liidu õigusega vastuolus, ja asendama need direktiivide 2013/48 ja 2016/1919 sätetega, millel on vahetu õigusmõju.

75 ELTL artikli 267 alusel Euroopa Kohtu ja liikmesriikide kohtute vahelise ülesannete jaotuse raames ei ole Euroopa Kohtu ülesanne tõlgendada liikmesriigi õigusnorme ega otsustada riigisisese meetme kooskõla üle liidu õigusega (vt selle kohta 3. veebruari 1977. aasta kohtuotsus Benedetti, 52/76, EU:C:1977:16, punkt 25; 21. jaanuari 1993. aasta kohtuotsus Deutsche Shell, C-188/91, EU:C:1993:24, punkt 27, ja 15. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus KUBERA, C-144/23, EU:C:2024:881, punkt 53).

76 Seega on eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne kontrollida, kas eespool viidatud liikmesriigi õigusnormid on liidu õigusega kooskõlas. Samas on Euroopa Kohtu ülesanne anda liikmesriigi kohtule teatud tarvilikke juhiseid, arvestades eelotsusetaotluses esitatud asjaolusid (9. aprilli 2024. aasta kohtuotsus Profi Credit Polska (jõustunud kohtuotsusega lõpetatud asja teistmine), C-582/21, EU:C:2024:282, punkt 64, ja 15. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus KUBERA, C-144/23, EU:C:2024:881, punkt 53).

77 Esiteks tuleb sellega seoses märkida, et kõigi liidu õigusnormide tõhususe tagamiseks paneb esimuse põhimõte liikmesriikide kohtutele eelkõige kohustuse tõlgendada riigisisest õigust võimalikult suures ulatuses liidu õigusakti sõnastust ja eesmärki arvestades, et saavutada õigusakti eesmärgiga kooskõlas olev lahendus (vt selle kohta 5. oktoobri 2004. aasta kohtuotsus Pfeiffer jt, C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584, punkt 119; 29. juuni 2017. aasta kohtuotsus Popławski, C-579/15, EU:C:2017:503, punkt 31, ning 5. septembri 2024. aasta kohtuotsus M. S. jt (alaealise isiku menetlusõigused), C-603/22, EU:C:2024:685, punkt 116).

78 Riigisisese õiguse kooskõlalise tõlgendamise põhimõttel on siiski teatud piirid ja muu hulgas ei või see olla aluseks riigisisese õiguse *contra legem* tõlgendamisele (vt selle kohta 29. juuni 2017. aasta kohtuotsus Popławski, C-579/15, EU:C:2017:503, punkt 33, ning 5. septembri 2024. aasta kohtuotsus M. S. jt (alaealise isiku menetlusõigused), C-603/22, EU:C:2024:685, punkt 117).

79 Kui riigisisest õigust ei ole võimalik tõlgendada kooskõlas liidu õiguse nõuetega, kohustab esimuse põhimõte liikmesriigi kohut tagama liidu õiguse nõuete täieliku õigusmõju tema menetluses olevas vaidluses. Selleks peab kohus vajaduse korral jätma omal algatusel kohaldamata kõik riigisisesed õigusnormid või praktika – isegi kui need on ajaliselt hilisemad –, mis on vastuolus liidu õigusnormiga, millel on vahetu õigusmõju, ja tal ei ole vaja taotleda või oodata nende riigisiseste õigusnormide või praktika eelnevat kõrvaldamist seadusandliku või muu põhiseadusliku menetluse teel (vt selle kohta 5. septembri 2024. aasta kohtuotsus M. S. jt (alaealise isiku menetlusõigused), C-603/22, EU:C:2024:685, punkt 118).

80 Nimelt on liikmesriigi pädevad asutused kohustatud tagama nende füüsiliste või juriidiliste isikute õigused, keda otseselt puudutab see liidu õigusnorm, mis on oma sisu poolest tingimusteta ja piisavalt täpne (vt analoogia alusel 3. oktoobri 2019. aasta kohtuotsus Wasserleitungsverband Nördliches Burgenland jt, C-197/18, EU:C:2019:824, punkt 32, ning 19. mai 2022. aasta kohtuotsus Spetsializirana prokuratura (põgenenud süüdistatavat puudutav kohtulik arutelu), C-569/20, EU:C:2022:401, punkt 28).

81 Seda silmas pidades tuleb juhul, kui rakendusmeetmeid ei ole tähtpäevaks võetud või kui direktiivi ei ole nõuetekohaselt üle võetud, tagada selle järgimine nii liikmesriigi kohtutel kui ka kõigil riigiorganitel. Nimelt, nii nagu liikmesriigi kohtul, on neil organitel, kelle hulgas on õiguskaitseasutused, nagu politsei ja prokuratuur, kohustus ühelt poolt jätta kohaldamata riigisisese õiguse sätted, mis ei ole kooskõlas direktiivi tingimusteta ja piisavalt täpsete sätetega, ja teiselt poolt kohaldama neid sätteid osas, milles need määratlevad õigused, millele eraõiguslikud isikud saavad riigi vastu tugineda (vt selle kohta 19. jaanuari 1982. aasta kohtuotsus Becker, 8/81, EU:C:1982:7, punkt 25; 22. juuni 1989. aasta kohtuotsus Costanzo, 103/88, EU:C:1989:256, punktid 30 ja 31; 19. novembri 1991. aasta kohtuotsus Francovich jt, C-6/90 ja C-9/90, EU:C:1991:428, punkt 11, ning 20. aprilli 2023. aasta kohtuotsus Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato (Comune di Ginosa), C-348/22, EU:C:2023:301, punkt 77).

82 Teiseks, mis puudutab käesoleva kohtuotsuse punktis 74 viidatud liidu õigusnormide vahetut õigusmõju, siis selle kohta tuleneb väljakujunenud kohtupraktikast, et liidu õigusnorm on ühest küljest tingimusteta siis, kui selles sätestatud kohustusega ei kaasne ühtegi tingimust ja selle täitmine või tagajärgede tekkimine ei eelda ühegi muu õigusakti vastuvõtmist liidu institutsiooni või liikmesriigi poolt peale seda õigusnormi riigisisesesse õigusesse ülevõtva õigusakti, ning teisest küljest piisavalt täpne, et õigussubjekt saaks sellele tugineda ning kohus seda rakendada, siis, kui selle õigusnormiga kehtestatakse üheselt mõistetavalt kohustus (vt selle kohta 3. aprilli 1968. aasta kohtuotsus Molkerei-Zentrale Westfalen *vs.* Lippe, 28/67, EU:C:1968:17, lk 226; 8. märtsi 2022. aasta kohtuotsus Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (vahetu õigusmõju), C-205/20, EU:C:2022:168, punkt 18, ja 1. augusti 2022. aasta kohtuotsus TL (tõlgi ja tõlke puudumine), C-242/22 PPU, EU:C:2022:611, punkt 50).

83 Lisaks on Euroopa Kohus otsustanud, et isegi kui mõne direktiivi puhul on liikmesriikidele selle ülevõtmise korra vastuvõtmisel jäetud teatud kaalutlusõigus, võib selle direktiivi sätet pidada tingimusteta ja täpseks siis, kui see paneb liikmesriikidele üheselt mõistetavalt konkreetse tulemuse saavutamise kohustuse, millega ei kaasne ühtegi tingimust selles sätestatud normi kohaldamiseks (vt selle kohta 8. märtsi 2022. aasta kohtuotsus Bezirkshauptmannschaft

Hartberg-Fürstenfeld (vahetu õigusmõju), C-205/20, EU:C:2022:168, punkt 19, ja 1. augusti 2022. aasta kohtuotsus TL (tõlgi ja tõlke puudumine), C-242/22 PPU, EU:C:2022:611, punkt 51). Sellega seoses on oluline, et asjaomase direktiiviga liikmesriikidele antud kaalutlusruum ei takista minimaalse kaitse sisu või minimaalse tagatise kindlaksmääramist, mis peavad olema direktiiviga hõlmatud isikutel (vt selle kohta 14. juuli 1994. aasta kohtuotsus Faccini Dori, C-91/92, EU:C:1994:292, punkt 17, ja 20. aprilli 2023. aasta kohtuotsus Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato (Comune di Ginosa), C-348/22, EU:C:2023:301, punkt 65).

84 Mis puudutab esiteks direktiivi 2013/48 artikli 3 lõikeid 2 ja 3, siis nähtub ühelt poolt selle direktiivi artikli 3 lõike 2 sõnastusest endast, et kahtlustataval või süüdistataval isikul on võimalus kasutada kaitsjat põhjendamatu viivituseta ja igal juhul hiljemalt alates sellest, kui leiab aset varaseim selle sätte punktides a–d järjest loetletud neljast sündmusest. Sellel sättel on niisiis vahetu õigusmõju, kuna see paneb liikmesriikidele ühemõttelises sõnastuses kohustuse tagada õigus kaitsjale alates konkreetsete sündmuste toimumisest, ilma et liikmesriikidel oleks mingit kaalutlusõigust või ilma et nad võiksid seada sellele kohustusele mingeid tingimusi ja ilma et oleks vaja sekkuda liidu või liikmesriikide õigusaktidesse.

85 Nimetatud direktiivi artikli 3 lõikel 3, mis näeb ette õiguse kaitsjale koosseisutunnused, on samuti vahetu õigusmõju, kuna see näeb tingimusteta ja piisavalt täpselt ette kahtlustatava või süüdistatava minimaalse kaitse sisu.

86 Teiseks on ka direktiivi 2016/1919 artikli 4 lõikes 5 sätestatud selgelt määratletud kohustus, mille täitmine on määratletud viisil, millega ei kaasne tingimusi.

87 Selle sätte sõnastuse kohaselt tuleb tasuta õigusabi anda kahtlustatavale või süüdistatavale põhjendamatu viivituseta ja hiljemalt enne küsitlemist politsei, muu õiguskaitseasutuse või kohtuasutuse poolt või enne käesoleva direktiivi artikli 2 lõike 1 punktis c osutatud uurimis- või tõendite kogumise toiminguid.

88 Sellest järeldub, et kuigi nimetatud direktiivi artikli 4 lõike 2 kohaselt võivad liikmesriigid kohaldada taotleja vahendite või taotluse põhjendatuse kontrolli või mõlemat, et teha kindlaks, kas tuleb anda tasuta õigusabi, ei saa see kaalutlusruum mõjutada ajahetke, millal seda abi tuleb anda, kuna see on piiratud sama direktiivi artikli 4 lõikes 5 täpsustatud ajalise piiranguga.

89 Kolmandaks, mis puudutab direktiivi 2016/1919 artiklit 9, siis pannes liikmesriikidele kohustuse tagada, et haavatavate kahtlustatavate või süüdistatavate erivajadusi võetakse arvesse, on selles sättes liikmesriikidele kehtestatud kohustus saavutada konkreetne tulemus, millega ei kaasne ühtegi tingimust selles sätestatud normi kohaldamiseks.

90 Liikmesriikidele antud kaalutlusruum selle kindlaksmääramisel, kuidas tuleb arvesse võtta eriti haavatavas olukorras olevate kahtlustatavate või süüdistatavate erivajadusi, on piiratud nende liikmesriikide kohustusega – mis on samas sättes üldiselt ja üheselt mõistetavalt sõnastatud – tagada, et rakendamisel võetakse neid isikuid konkreetselt arvesse.

91 Eelnevatest põhjendustest tuleneb, et eelotsusetaotluse esitanud kohtul tuleb tõlgendada käesoleva kohtuotsuse punktis 73 viidatud riigisiseseid õigusnorme nii palju kui võimalik kooskõlas liidu õigusega, et tagada selle õiguse täielik tõhusus. Kui tal ei ole võimalik neid niimoodi tõlgendada, peab ta omal algatusel jätma kohaldamata riigisisesed õigusnormid, mis näivad olevat vastuolus direktiivi 2013/48 artikli 3 lõigetega 2 ja 3 ning direktiivi 2016/1919

artikli 4 lõikega 5 ja artikliga 9, ning kohaldama nende direktiivide nimetatud sätteid, kusjuures nendes direktiivides sätestatud kohustused on siduvad kõikidele liikmesriikide organitele, sealhulgas õiguskaitseasutustele, nagu politsei ja prokuratuur.

*Järeldus küsimuste 1–10, 13 ja 14 kohta*

92 Eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb küsimustele 1–10, 13 ja 14 vastata, et direktiivi 2016/1919 artikli 2 lõike 1 punkti b, artikli 4 lõiget 5 ja artiklit 9 koostoimes direktiivi 2013/48 artikli 3 lõike 2 punktidega a–c ning artikli 3 lõikega 3 tuleb tõlgendada nii, et liikmesriikidel on kohustus ühelt poolt tagada, et süüdistatava või kahtlustatava haavatavus tuvastatakse ja seda tunnustatakse enne tema ülekuulamist kriminaalmenetluses või enne seda, kui tema suhtes on võetud konkreetsed uurimis- või tõendite kogumise meetmed, ning teiselt poolt tagada talle selles menetluses põhjendamatu viivituseta tasuta õigusabi korras kaitsja hiljemalt enne küsitlemist politseis või muus õiguskaitseasutuses või enne uurimis- või tõendite kogumise toimingute tegemist, milles sellel isikul või kahtlustataval on kohustus või luba osaleda.

***Küsimused 2, 10, 11 ja 13 osas, milles need puudutavad tõhusa õiguskaitsevahendi nõuet ja tõendite lubatavust***

93 Kõigepealt tuleb märkida, et eelotsusetaotluse esitanud kohus viitab küsimuse 11 sõnastuses direktiivi 2016/1919 artiklile 8, mitte direktiivi 2013/48 artikli 12 lõikele 1. Eelotsusetaotluse esitanud kohus viitab siiski viimati nimetatud sättele oma eelotsusetaotluse põhjenduses, kuna mõlemad artiklid käsitlevad õiguskaitsevahendeid ja on sõnastatud sarnaselt.

94 Neil asjaoludel tuleb küsimusi 2, 10, 11 ja 13 mõista nii, et eelotsusetaotluse esitanud kohus palub sisuliselt selgitada, kas direktiivi 2013/48 artiklit 12 ja direktiivi 2016/1919 artiklit 8 tuleb tõlgendada nii, et need nõuavad, et otsused, mis puudutavad ühelt poolt kahtlustatava või süüdistatava võimaliku haavatavuse hindamist ja teiselt poolt haavatavale isikule tasuta õigusabi andmisest keeldumist ja võimalust seda isikut üle kuulata kaitsja juuresolekuta, peavad olema põhjendatud ja nende puhul peab olema võimalik kasutada tõhusat õiguskaitsevahendit. Lisaks soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas neid sätteid tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus riigisisesed õigusnormid, mis ei võimalda kriminaalmenetluses kohtunikul tunnistada lubamatuks süüstavaid tõendeid, mis tulenevad haavatava isiku ütlustest politsei või muu õiguskaitseasutuse korraldatud ülekuulamise käigus, millega rikuti direktiivides 2013/48 või 2016/1919 ette nähtud õigusi.

95 Sellega seoses tuleneb kõigepealt direktiivi 2013/48 artikli 12 lõike 1 ja direktiivi 2016/1919 artikli 8 sõnastusest endast, et kahtlustatavale või süüdistatavale isikule peab olema riigisiseses õiguses ette nähtud tõhus õiguskaitsevahend, kui rikutakse nendest direktiividest tulenevaid õigusi.

96 Euroopa Kohus on juba otsustanud, et esimene neist sätetest kohustab liikmesriike tagama vastavalt harta artiklis 47 ja artikli 48 lõikes 2 sätestatud õiguse õiglasele kohtulikule arutamisele ja kaitseõiguste järgimise, nähes ette tõhusa õiguskaitsevahendi, mis võimaldab igal kahtlustataval või süüdistataval pöörduda kohtusse, kelle ülesanne on kontrollida, kas isikule direktiivist 2013/48 tulenevaid õigusi ei ole rikutud (vt selle kohta 7. septembri 2023. aasta kohtuotsus Rayonna prokuratura Lovech, teritorialno otdelenie Lukovit (kehaline läbivaatus), C-209/22, EU:C:2023:634, punkt 51).

97 Sama tõlgendus kehtib ka direktiivi 2016/1919 artikli 8 kohta. Tasuta õigusabi andmine on osa õigusest tõhusale õiguskaitsevahendile, mis on sõnaselgelt tagatud harta artikli 47 kolmanda lõiguga, kuna selle direktiivi eesmärk on tagada, et direktiivis 2013/48 ette nähtud õigus kaitsjale oleks tõhus. Need kaks direktiivi koosmõjus aitavad seega kaasa harta artikli 47 esimeses lõigus sätestatud võimalusele kasutada õigust tõhusale õiguskaitsevahendile, kuna tasuta õigusabi andmine hõlbustab õigust kaitsjale (vt selle kohta 22. juuni 2023. aasta kohtuotsus K. B. ja F. S. (omal algatusel kontrollimine kriminaalasjades), C-660/21, EU:C:2023:498, punkt 44).

98 Sellest järeldub, et direktiivi 2013/48 artikli 12 lõiget 1 ja direktiivi 2016/1919 artiklit 8 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus igasugune riigisisene meede, mis takistab tõhusate õiguskaitsevahendite kasutamist nende direktiividega rakendatavate õiguste rikkumise korral (vt selle kohta 19. septembri 2019. aasta kohtuotsus Rayonna prokuratura Lom, C-467/18, EU:C:2019:765, punktid 57 ja 58, ning 22. juuni 2023. aasta kohtuotsus K. B. ja F. S. (omal algatusel kontrollimine kriminaalasjades), C-660/21, EU:C:2023:498, punkt 37).

99 Seejärel tuleb täpsustada, et harta artiklid 47 ja 48 ei kohusta liikmesriike looma eraldi õiguskaitsevahendeid, mida kahtlustatavad või süüdistatavad võiksid kasutada, et kaitsta neile nimetatud direktiividega antud õigusi. Nimelt, väljakujunenud kohtupraktika kohaselt ei kohusta liidu õigus, sealhulgas harta sätted, liikmesriike kehtestama muid õiguskaitsevahendeid kui need, mis on sätestatud riigisiseses õiguses, välja arvatud juhul, kui vastava liikmesriigi õiguskorra ülesehitusest nähtub, et ei ole ühtegi õiguskaitsevahendit, mis võimaldaks kas või kõrvalnõude alusel tagada õigussubjektidele liidu õigusest tulenevad õigused (vt selle kohta 13. märtsi 2007. aasta kohtuotsus Unibet, C-432/05, EU:C:2007:163, punkt 71; 21. detsembri 2021. aasta kohtuotsus Randstad Italia, C-497/20, EU:C:2021:1037, punkt 62, ja 7. septembri 2023. aasta kohtuotsus Rayonna prokuratura Lovech, teritorialno otdelenie Lukovit (kehaline läbivaatus), C-209/22, EU:C:2023:634, punkt 54).

100 Sellega seoses tuleb lisada, et direktiivi 2013/48 artikli 12 lõikes 1 ja direktiivi 2016/1919 artiklis 8 on sätestatud, et õigus vaidlustada nende õiguste võimalikud rikkumised antakse „siseriikliku õigusega“, kusjuures direktiivi 2013/48 artikli 12 lõikes 2 on täpsustatud, et tõendite lubatavus jääb liikmesriigi eeskirjade ja süsteemide kohaldamisalasse.

101 Nende sätetega ei ole seega kindlaks määratud nende õiguste rikkumistest teadaandmise korda, jättes liikmesriikidele teatava kaalutlusruumi konkreetselt kohaldatavate menetluste kindlaksmääramisel (vt selle kohta 7. septembri 2023. aasta kohtuotsus Rayonna prokuratura Lovech, teritorialno otdelenie Lukovit (kehaline läbivaatus), C-209/22, EU:C:2023:634, punkt 52), tingimusel et hinnates kahtlustatava või süüdistatava antud ütlusi või tõendeid, mille saamisel rikuti nende õigust kaitsjale, järgitakse kaitseõigusi ja tagatakse õiglane menetlus, nagu nähtub direktiivi 2013/48 artikli 12 lõikest 2.

102 Järelikult ei kohusta miski nendes direktiivides liikmesriigi kohut automaatselt kõrvale jätma kõiki tõendeid, mis on saadud direktiividega 2013/48 ja 2016/1919 antud õigusi rikkudes. Ent vastavalt Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikale, mida tuleb arvesse võtta, nagu nähtub esimesena nimetatud direktiivi põhjendustest 50 ja 53 ning teisena nimetatud direktiivi põhjendustest 17 ja 30, peavad riigisisesed kohtud juhul, kui tuvastatakse menetlusnormide rikkumine, kontrollima, kas see rikkumine on sellele järgnenud menetluse käigus kõrvaldatud (vt selle kohta 14. mai 2024. aasta kohtuotsus Stachev, C-15/24 PPU, EU:C:2024:399, punkt 96).

103 Seega juhul, kui tõendid on kogutud nende direktiivide sätteid rikkudes, tuleb kindlaks teha, kas sellele lüngale vaatamata saab kriminaalmenetlust tervikuna pidada õiglaseks ajal, mil asja menetlev kohus teeb otsuse, võttes arvesse mitut tegurit, sealhulgas seda, kas kaitsja puudumisel antud ütlused on süüstavate tõendite lahutamatu või oluline osa, ning samuti toimiku muude tõendite tõendusjõudu (14. mai 2024. aasta kohtuotsus Stachev, C-15/24 PPU, EU:C:2024:399, punkt 97).

104 Sellest järeldub, et liidu õigus ei kohusta liikmesriike nägema kohtule ette võimalust tunnistada lubamatuks süüstavad tõendid, mis on tuletatud ütlustest, mille haavatav isik on andnud ülekuulamise käigus, mille politsei või muu õiguskaitseasutus viis läbi direktiivides 2013/48 või 2016/1919 ette nähtud õigusi rikkudes, kuid seda siiski tingimusel, et kriminaalkohtumenetluses on sellel kohtul võimalik kontrollida, kas neid õigusi, tõlgendatuna koostoimes harta artikliga 47 ja artikli 48 lõikega 2, on järgitud, ja teha kõik sellest rikkumisest tulenevad järeldused, eelkõige mis puudutab neil tingimustel saadud tõendite tõenduslikku väärtust (vt analoogia alusel 5. septembri 2024. aasta kohtuotsus M. S. jt (alaealise isiku menetlusõigused), C-603/22, EU:C:2024:685, punkt 174).

105 Lõpuks tuleneb Euroopa Kohtu praktikast, et kui liikmesriigid rakendavad direktiive 2013/48 ja 2016/1919, on nad kohustatud tagama, et järgitakse nõudeid, mis tulenevad nii õigusest tõhusale õiguskaitsevahendile ja õigusest õiglasele kohtulikule arutamisele, mis on sätestatud harta artikli 47 esimeses ja teises lõigus, kui ka kaitseõigustest, mis on sätestatud harta artikli 48 lõikes 2 (vt selle kohta 22. juuni 2023. aasta kohtuotsus K. B. ja F. S. (omal algatusel kontrollimine kriminaalasjades), C-660/21, EU:C:2023:498, punkt 40).

106 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on põhjenduste teatavakstegemine osa õigusest tõhusale õiguskaitsevahendile, kuna see võimaldab tagada tõhusa kohtuliku kontrolli. Lisaks, selleks et kahtlustatav või süüdistatav saaks end kaitsta parimates võimalikes tingimustes ja kõigist asjaoludest teadlikuna otsustada, kas kohtusse pöördumine on otstarbekas, on liikmesriigi pädev asutus kohustatud tegema talle teatavaks keeldumise põhjused (vt selle kohta 15. oktoobri 1987. aasta kohtuotsus Heylens jt, 222/86, EU:C:1987:442, punkt 15, ning 17. märtsi 2011. aasta kohtuotsus Peñarroja Fa, C-372/09 ja C-373/09, EU:C:2011:156, punkt 63).

107 Neil asjaoludel tuleb direktiivi 2013/48 artiklit 12 ja direktiivi 2016/1919 artiklit 8 tõlgendada nii, et need nõuavad, et otsused, mis puudutavad ühelt poolt kahtlustatava või süüdistatava võimaliku haavatavuse hindamist ja teiselt poolt haavatavale isikule tasuta õigusabi andmisest keeldumist ja võimalust seda isikut üle kuulata kaitsja juuresolekuta, peavad olema põhjendatud ja nende puhul peab olema võimalik kasutada tõhusat õiguskaitsevahendit.

108 Seevastu ei ole nende sätetega vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mis ei võimalda kriminaalmenetluses kohtul tunnistada lubamatuks süüstavaid tõendeid, mis on tuletatud ütlustest, mille haavatav isik on andnud ülekuulamise käigus, mille politsei või õiguskaitseasutus viis läbi direktiivides 2013/48 või 2016/1919 ette nähtud õigusi rikkudes, kuid seda siiski tingimusel, et kriminaalkohtumenetluses on sellel kohtul võimalik esiteks kontrollida, kas neid õigusi, tõlgendatuna koostoimes harta artikliga 47 ja artikli 48 lõikega 2, on järgitud, ja teiseks teha kõik sellest rikkumisest tulenevad järeldused, eelkõige mis puudutab neil tingimustel saadud tõendite tõenduslikku väärtust.

### *Küsimus 12*

109 Eelotsusetaotluse esitanud kohus palub küsimusega 12 sisuliselt selgitada, kas kahtlustatava ülekuulamine kaitsja juuresolekuta psühhiaatriahaiglas, kus see isik viibib, ja kahtlustatava ebakindla olukorra arvesse võtmata jätmine piiratud väljendusvabaduse ja konkreetse psüühilise ebakindluse tingimustes kujutab endast ebainimlikku kohtlemist eelkõige harta artikli 4 tähenduses.

110 Sellega seoses tuleneb väljakujunenud kohtupraktikast, et liikmesriigi kohtule tarviliku liidu õiguse tõlgenduseni jõudmiseks on vaja, et asjaomane kohus määraks kindlaks esitatud küsimuste faktilise ja õigusliku raamistiku või vähemalt selgitaks küsimuste aluseks olevaid faktilisi eeldusi Lisaks peab see kohus välja tooma täpsed põhjused, miks tal tekkisid küsimused liidu õiguse tõlgendamise kohta ja miks ta peab vajalikuks esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse (vt selle kohta 26. jaanuari 1993. aasta kohtuotsus Telemarsicabruzzo jt, C-320/90–C-322/90, EU:C:1993:26, punkt 6; 8. septembri 2009. aasta kohtuotsus Liga Portuguesa de Futebol Profissional ja Bwin International, C-42/07, EU:C:2009:519, punkt 40, ning 29. juuli 2024. aasta kohtuotsus LivaNova, C-713/22, EU:C:2024:642, punkt 54).

111 Nagu on sätestatud kodukorra artikli 94 punktides a ja c, peab eelotsusetaotlus sisaldama muu hulgas lühiülevaadet asjasse puutuvatest asjaoludest või vähemalt ülevaadet faktilistest andmetest, millel eelotsuse küsimused põhinevad, ning ülevaadet põhjustest, miks eelotsusetaotluse esitanud kohus tõstatas liidu õigusnormide tõlgendamise või kehtivuse küsimuse ning millist seost ta nende õigusnormide ja põhikohtuasjas kohaldatavate liikmesriigi õigusnormide vahel näeb.

112 Käesoleval juhul ei sisalda eelotsusetaotlus mingit teavet selle kohta, millistel tingimustel K. P. haiglas üle kuulati. Eelotsusetaotlus ei võimalda ka mõista, miks on vaja vastata küsimusele 12, et eelotsusetaotluse esitanud kohus saaks põhikohtuasja lahendada.

113 Neil asjaoludel on küsimus 12 vastuvõetamatu.

### *Küsimus 15*

114 Eelotsusetaotluse esitanud kohus palub küsimusega 15 selgitada, kas liidu õigusega on vastuolus riigisisesed õigusnormid, mis näevad ette, et prokuratuur allub otseselt täitevasutusele, ning kui see on nii, siis kas prokurör peab kohtueelses menetluses jätma selliste õigusnormide sätted kohaldamata.

115 Käesoleval juhul nähtub eelotsusetaotluse esitanud kohtu selgitustest, et põhikohtuasjas on kohtueelse menetluse etapp lõpetatud. Neil asjaoludel ei puuduta küsimus, kas menetluse selles etapis on prokuröril liidu õigusest tulenev kohustus jätta liidu õigusega vastuolus olevad riigisisesed õigusnormid kohaldamata, et tagada nende isikute õiguste tõhusus, seega asjaolu, et liidu õigust tõlgendataks põhikohtuasja lahenduse objektiivsete vajaduste seisukohast, vaid see küsimus on üldine ja hüpoteetiline.

116 Ent väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb, et ELTL artikliga 267 kehtestatud menetlus on Euroopa Kohtu ja liikmesriikide kohtute koostöö vahend, mille kaudu annab Euroopa Kohus liikmesriikide kohtutele liidu õiguse tõlgendamise juhiseid, mida need kohtud oma menetluses olevate vaidluste lahendamiseks vajavad, ning et eelotsusetaotluse esitamise mõte ei ole nõuandvate arvamuste saamine üldiste või hüpoteetiliste küsimuste kohta, vaid see peab olema

vajalik kohtuvaidluse tegelikuks lahendamiseks (vt selle kohta 16. detsembri 1981. aasta kohtuotsus Foglia, 244/80, EU:C:1981:302, punkt 18; 18. oktoobri 1990. aasta kohtuotsus Dzodzi, C-297/88 ja C-197/89, EU:C:1990:360, punkt 33; 26. märtsi 2020. aasta kohtuotsus Miasto Łowicz ja Prokurator Generalny, C-558/18 ja C-563/18, EU:C:2020:234, punkt 44, ning 5. septembri 2024. aasta kohtuotsus M. S. jt (alaealise isiku menetlusõigused), C-603/22, EU:C:2024:685, punkt 75).

117 Neil asjaoludel on küsimus 15 vastuvõetamatu.

## Kohtukulud

118 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (teine koda) otsustab:

1. **Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. oktoobri 2016. aasta direktiivi (EL) 2016/1919, milles käsitletakse tasuta õigusabi andmist kahtlustatavatele ja süüdistatavatele kriminaalmenetluses ning isikutele, kelle üleandmist taotletakse Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses, artikli 2 lõike 1 punkti b, artikli 4 lõiget 5 ja artiklit 9 koostoimes Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2013. aasta direktiivi 2013/48/EL, mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teavitada vabaduse võtmisest kolmandat isikut ja suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega, artikli 3 lõike 2 punktidega a–c ja artikli 3 lõikega 3**

   **tuleb tõlgendada nii, et**

   **liikmesriikidel on kohustus ühelt poolt tagada, et süüdistatava või kahtlustatava haavatavus tuvastatakse ja seda tunnustatakse enne tema ülekuulamist kriminaalmenetluses või enne seda, kui tema suhtes on võetud konkreetsed uurimis- või tõendite kogumise meetmed, ning teiselt poolt tagada talle selles menetluses põhjendamatu viivituseta tasuta õigusabi korras kaitsja hiljemalt enne küsitlemist politseis või muus õiguskaitseasutuses või enne uurimis- või tõendite kogumise toimingute tegemist, milles sellel isikul või kahtlustataval on kohustus või luba osaleda.**

2. **Direktiivi 2013/48 artiklit 12 ja direktiivi 2016/1919 artiklit 8**

   **tuleb tõlgendada nii, et**

   **need nõuavad, et otsused, mis puudutavad ühelt poolt kahtlustatava või süüdistatava võimaliku haavatavuse hindamist ja teiselt poolt haavatavale isikule tasuta õigusabi andmisest keeldumist ja võimalust seda isikut üle kuulata kaitsja juuresolekuta, peavad olema põhjendatud ja nende puhul peab olema võimalik kasutada tõhusat õiguskaitsevahendit.**

   **Seevastu ei ole nende sätetega vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mis kriminaalmenetluse raames ei võimalda kohtul tunnistada lubamatuks süüstavad**

**tõendid, mis on tuletatud ütlustest, mille haavatav isik on andnud ülekuulamise käigus, mille politsei või õiguskaitseasutus viis läbi direktiivides 2013/48 või 2016/1919 ette nähtud õigusi rikkudes, kuid seda siiski tingimusel, et kriminaalkohtumenetluses on sellel kohtul võimalik esiteks kontrollida, kas neid õigusi, tõlgendatuna koostoimes harta artikliga 47 ja artikli 48 lõikega 2, on järgitud, ja teiseks teha kõik sellest rikkumisest tulenevad järeldused, eelkõige mis puudutab neil tingimustel saadud tõendite tõenduslikku väärtust.**

Allkirjad